

Олександр Білоусов, к. політ. н.

Одеський національний політехнічний університет, Україна

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПІДГРУНТЯ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ДОБРОБУТУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖЕНЕВСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ «ПОБУДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»)

Oleksandr Bilousov, PhD in political science

Odessa National Polytechnic University, Ukraine

DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGY AS A BASIS FOR CREATING OF MODERN WELFARE SOCIETY (BASED ON MATERIALS OF THE GENEVA DECLARATION "BUILDING THE INFORMATION SOCIETY")

Based on the materials of Geneva Declaration "Building the Information Society: global task in a new millennium" terms and facilities for creation of modern society of welfare are examined in the context of construction of global informative society taking into account different level of development of modern states and separate layers of their population. The ways to overcome negative consequences of «digital inequality» in developing countries, in particular, in Ukraine were represented. Resolution of mentioned tasks should be carried on national, regional and international levels.

Key words: information society, global information society, information and communicative technology, Geneva Declaration.

Важливою умовою формування глобального інформаційного суспільства і, разом з тим, одним із найбільш очікуваних його позитивних наслідків є повсюдне й всеохоплююче підвищення рівня компетентності у всіх сферах діяльності, зокрема, управлінській. З цією метою необхідно сприяти застосуванню ІКТ на всіх рівнях освіти, професійної підготовки та розвитку людських ресурсів, враховуючи особливі потреби осіб різних категорій населення, з різними можливостями та рівнем освіти. Саме безперервна освіта та освіта для дорослих, професійна перепідготовка, навчання протягом усього життя, дистанційне навчання та інші спеціальні послуги, такі як, наприклад, телемедицина, можуть зробити суттєвий внесок у розширення можливостей працевлаштування і допомогти людям скористатися новими можливостями, які пропонують ІКТ для традиційних робочих місць, самозайнятості та нових професій. Адже, рівень інформованості та грамотність у сфері ІКТ є необхідним фундаментом стосовно цього.

Суттєву роль у реалізації цих та інших завдань, пов'язаних з постановням глобального інформаційного суспільства, відводиться інтелектуальній еліті, створенню сприятливих умов для її творчої діяльності та раціональному й справедливому розподілу вироблених нею інформаційних продуктів: «Творці контенту, його видавці, виробники, а також вчителі, інструктори, працівники архівів, бібліотекарі та учні повинні відігравати активну роль у сприянні інформаційному суспільству, особливо в найменш розвинутих країнах. ...Для забезпечення сталого розвитку інформаційного суспільства слід нарощувати національні можливості науково-дослідних і конструкторських робіт у сфері ІКТ. Крім цього, партнерства, зокрема між і серед розвинутих країн та країн, що розвиваються, включаючи країни з перехідною економікою, у сфері науково дослідних і конструкторських робіт, передачі технологій, виробництва і використання продуктів і послуг ІКТ, є вирішальними для сприяння підвищенню компетентності і глобальної участі в інформаційному

суспільстві. Виробництво ІКТ відкриває широку можливість для створення добробуту»¹.

Що стосується підвищення довіри і безпеки при використанні ІКТ, то, керуючись положеннями щодо побудови глобального інформаційного суспільства у сучасних умовах, варто виходити з того, що зміцнення основи для довіри, включаючи інформаційну безпеку і безпеку мереж, підтвердження достовірності, захист недоторканності приватного життя і прав споживачів, є передумовою розвитку інформаційного суспільства і підвищення довіри з боку користувачів ІКТ. З цією метою необхідно формувати, розвивати і впроваджувати глобальну культуру кібербезпеки в співробітництві з усіма заінтересованими сторонами і компетентними міжнародними органами. Не підлягає сумніву, що ці зусилля повинні спиратися на все ширше міжнародне співробітництво, а у рамках цієї глобальної культури кібербезпеки важливо підвищувати безпеку і забезпечувати захист даних і недоторканності приватного життя, розширюючи при цьому доступ і торгівлю. Безумовно, необхідно брати до уваги рівень соціального й економічного розвитку кожної країни і враховувати аспекти інформаційного суспільства, пов'язані з орієнтацією на розвиток.

Дотримання вимог безпеки при формуванні глобального інформаційного суспільства, має поєднувати зусилля ООН з інтересами національних держав: «Визнаючи принципи загального і недискримінаційного доступу до ІКТ для всіх націй, ми підтримуємо діяльність Організації Об'єднаних Націй, спрямовану на запобігання потенціальному застосуванню ІКТ з намірами, які несумісні із завданнями забезпечення міжнародної стабільності і безпеки та здатні негативно вплинути на цілісність інфраструктури всередині держав, шкодячи їх безпеці. Необхідно запобігати використанню інформаційних ресурсів і застосуванню інформаційних технологій у злочинних і терористичних цілях, дотримуючись при цьому прав людини»².

Політичні аспекти розвитку інформаційного суспільства, а серед них, значною мірою, і актуальні проблеми державної політики на рівні окремих національних держав є, по суті, домінуючими при розгляді питань творення сприятливого середовища для прискорення процесів інформатизації. Вона виходить з того, що необхідною умовою існування інформаційного суспільства є сприятливе середовище як на національному, так і міжнародному рівнях, тому ІКТ слід застосовувати як важливий інструмент належного урядування. Верховенство права, поряд із підтримуючою, прозорою, спрямованою на конкуренцію, технологічно нейтральною і передбачуваною політичною і регуляторною базою, що враховує національні особливості, необхідні для створення орієнтованого на інтереси людей інформаційного суспільства. Державні органи повинні втручатися в належних випадках для коригування хиб ринкових механізмів, підтримки добросовісної конкуренції, залучення інвестицій, сприяння розвитку інфраструктури ІКТ і прикладень, максимального використання економічних і соціальних благ, слугування національним пріоритетам.

Не викликає сумніву і необхідність органічної пов'язаності заходів зі створення сприятливого середовища для розвитку інформаційного суспільства на національному рівні з аналогічними глобальними зусиллями: «Динамічне і сприятливе міжнародне середовище, що сприяє залученню прямих іноземних інвестицій, передачі технологій і міжнародному співробітництву, зокрема у сферах фінансів, заборгованості і торгівлі, а також повна й ефективна участь країн, що розвиваються, у прийнятті рішень на світовому рівні є життєво важливими додатковими компонентами національних зусиль в області розвитку, що стосуються ІКТ. Розширення глобальної, прийнятної за ціною можливості з'єднання значно сприяло б ефективності цих зусиль в області розвитку»³.

Така постановка питання у Женевській Декларації щодо чинників формування сприятливого середовища та необхідності поєднання різних рівнів управління ними досить переконливо демонструє хибність багатьох критичних випадів проти прихильників глобального інформаційного суспільства з боку різноманітних консервативних, ізоляціоністських та націоналістичних сил, які закидають їм, серед іншого, розмивання та підриг суверенітету національних держав. Насправді ж, як можна судити із проаналізованих вище положень Женевської Декларації, остання хоча й пов'язує

¹ Женевська Декларація принципів: Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті. *Асоціація підприємств інформаційних технологій України*. <<http://apitu.org.ua/wsis/dp>>.

² Женевський План дій. *Асоціація підприємств інформаційних технологій України*. <<http://apitu.org.ua/wsis/pd>>.

³ Женевський План дій. *Асоціація підприємств інформаційних технологій України*. <<http://apitu.org.ua/wsis/pd>>.

інститути державного рівня певними міжнародними зобов'язаннями, але, у той же час, наділяє їх новими галузями компетенції та, відповідно, легітимізує для них нові сфери та об'єкти управління.

Не менше уваги у цьому напрямку варто приділяти розвитку інформаційного суспільства для економічного зростання через те, що саме ІКТ є важливим чинником, що дає змогу зростання через приріст ефективності і збільшення продуктивності, зокрема малими і середніми підприємствами (МСП). Стосовно цього розвиток інформаційного суспільства важливий для економічного зростання на широкій основі як у розвинутих країнах, так і в таких, що розвиваються.

Для досягнення зазначених цілей важливе значення мають захист інтелектуальної власності; широке поширення, розповсюдження і спільне використання інформації; інтегрування зусиль і програм, які стосуються ІКТ, в національні і регіональні стратегії розвитку; стандартизація; управління використанням радіочастотного спектра; створення безпечних, захищених і здорових умов праці, що стосуються використання ІКТ тощо.

Одне з центральних місць у питаннях стратегії й тактики розвитку глобального інформаційного суспільства Женевська Декларація цілком умотивовано відводить розвитку мережі Інтернет та основним засадам і принципам міжнародного управління її функціонування. Адже, як підкреслюється в ній, Інтернет перетворився в загальнодоступний глобальний засіб і управління його використанням повинне стати одним з основних питань порядку денного інформаційного суспільства. Міжнародне управління Інтернетом, зазначає документ, повинне здійснюватися на багатосторонній основі, бути прозорим і демократичним при повній участі державних органів, приватного сектору, громадянського суспільства і міжнародних організацій. Воно повинне забезпечувати справедливий розподіл ресурсів, полегшувати доступ для всіх, гарантувати стабільне і захищене функціонування Інтернету, враховуючи багатомовність.

З огляду на те, що управління Інтернетом охоплює як технічні питання, так і питання державної політики, і в ньому повинні брати участь усі зацікавлені сторони і відповідні міжурядові і міжнародні організації, Женевською Декларацією визнається, що: політичні повноваження щодо питань державної політики, які стосуються Інтернету, є суверенним правом держав, тому держави мають права й обов'язки щодо міжнародних питань державної політики, які стосуються Інтернету; приватний сектор відіграв і повинен продовжувати відігравати важливу роль у розвитку Інтернету, як у технічній, так і в економічній сфері; громадянське суспільство також відіграло важливу роль у справах Інтернету, особливо на рівні громад, і повинно продовжувати відігравати таку роль; міжурядові організації відіграли і повинні продовжувати відігравати полегшувальну роль у координації питань державної політики, що стосуються Інтернету; міжнародні організації також відіграли і повинні продовжувати відігравати важливу роль у розробці технічних стандартів і відповідних політичних стратегій, що стосуються Інтернету.

Виходячи з того, що питання міжнародного управління Інтернетом повинні розглядатися скоординованим способом, безпосередньо у текст декларації була включена ініціатива, адресована Генеральному секретарю ООН щодо заснування робочої групи з управління Інтернетом у рамках відкритого для всіх процесу, що забезпечував би механізм для повної і дієвої участі державних органів, приватного сектору і громадянського суспільства як з тих країн, що розвиваються, так і з розвинутих країн, включаючи відповідні міжурядові і міжнародні організації й форуми, для вивчення питань про управління Інтернетом і представлення пропозицій щодо відповідних дій.

Женевська декларація не обійшла увагою й відповідні аспекти збереження культурного різноманіття, яке визнається в ній спільною спадщиною людства. Вона передбачає, що інформаційне суспільство повинне ґрунтуватися на повазі культурної ідентичності, культурного і мовного різноманіття, традицій і релігій, стимулювати цю повагу і сприяти діалогові між культурами і цивілізаціями. У її тексті висловлена впевненість, що просування, утвердження та збереження різних культурних ідентичностей і мов, що відображено у відповідних документах, прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, включаючи Загальну декларацію ЮНЕСКО про культурне різноманіття, будуть надалі збагачувати інформаційне суспільство.

Тут варто нагадати, що прийняття у 2001 р. Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, яка супроводжується двадцятьма основними напрямками Плану дій і в якій пропонується нове розуміння взаємозв'язку між різноманітністю, діалогом і розвитком. Ці три поняття в ній взаємопов'язані і дозволяють враховувати і оптимізувати культурні ресурси людства. Затвердивши цю Декларацію, держави – члени ЮНЕСКО зобов'язалися визнавати, захищати і активно пропагувати блага, пов'язані з культурною різноманітністю, на місцевому, національному

та міжнародному рівнях, а регіональним бюро ЮНЕСКО було доручено підтримувати всі ініціативи в цьому напрямку на основі встановлення справжніх партнерських зв'язків з громадянським суспільством¹. А у прийнятій на її розвиток у жовтні 2005 р. Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження було дане відповідне визначення: «Культурне розмаїття» означає розмаїття форм, за допомогою яких культури груп і суспільств знаходять своє вираження. Ці форми самовираження передаються всередині груп та суспільств і між ними»².

З метою збереження культурного різноманіття при побудові відкритого для всіх інформаційного суспільства повинен надаватися високий пріоритет створенню, поширенню і збереженню контенту на різних мовах і в різних форматах, звертаючи окрему увагу на різноманіття пропозицій творчих робіт і належне визнання прав авторів і митців. Необхідно сприяти, записано в декларації, виробництву і забезпеченню доступності всього контенту – освітнього, наукового, культурного і розважального – на різних мовах і в різних форматах. До того ж зазначається в ній, створення місцевого контенту, пристосованого до внутрідержавних або регіональних потреб, буде сприяти соціальному і економічному розвитку та стимулювати участь усіх заінтересованих сторін, у тому числі жителів сільських, віддалених і маргінальних районів.

Збереження культурної спадщини є вирішальним компонентом ідентичності і самосвідомості окремих осіб, що зв'язує громаду з її минулим, тому інформаційне суспільство має опанувати і зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь усіма відповідними методами, включаючи переведення у цифрову форму.

Принципове значення має те, що у Женевській декларації окремо виділене значення етичних аспектів інформаційного суспільства. У ній зазначається з цього приводу наступне: «Інформаційне суспільство повинне поважати мир і дотримуватися основних цінностей свободи, рівності, солідарності, терпимості, колективної відповідальності і збереження природи. Ми визнаємо важливість для інформаційного суспільства етичних норм, які повинні сприяти справедливості, а також підтримувати гідність і цінність людської особистості. Якомога ширший захист слід надати родині, щоб вона мала змогу відігравати вирішальну роль у суспільстві. При використанні ІКТ і створенні контенту слід поважати права людини й основні свободи інших, включаючи недоторканність приватного життя і право на свободу думки, совісті і релігії, згідно з положеннями відповідних міжнародних документів. Усі дійові особи інформаційного суспільства повинні вживати відповідних дій і запобіжних заходів, визначених законодавством, проти зловмисного використання ІКТ, такого як незаконні та інші дії, мотивовані расизмом, расова дискримінація, ксенофобія і пов'язана з ними нетерпимість, ненависть, насильство, усі форми жорстокого поводження з дітьми, включаючи педофілію і дитячу порнографію, а також торгівля людьми та їх експлуатація»³.

У самому тексті Женевського Плану дій його сутність та функціональне призначення сформульовані наступним чином: «Спільне бачення та керівні принципи Декларації перенесені в цьому Плані дій у конкретні напрямки дій для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, включаючи ті, що містяться в Декларації тисячоліття, Монтерейському консенсусі і Йоганнесбурзьких Декларації і Плані впровадження, сприянням використанню продуктів, мереж, послуг і прикладень на базі ІКТ, а також для допомоги країнам у подоланні цифрової нерівності. Інформаційне суспільство, передбачене в Декларації принципів, буде реалізоване в умовах співробітництва і солідарності державними органами і всіма іншими заінтересованими сторонами. Інформаційне суспільство є поняттям, що розвивається, яке досягло різних рівнів у різних країнах світу, відображаючи різні стадії розвитку. Технологічні та інші зміни стрімко видозмінюють середовище, у якому розвивається інформаційне суспільство. Отже План дій є платформою, що розвивається, для сприяння інформаційному суспільству на національному, регіональному і міжнародному рівнях. Унікальна двоетапна структура Всесвітнього саміту з питань інформаційного

¹ *Всеобщая декларация о культурном разнообразии* (принята 31-й сессией Генеральной конференции ЮНЕСКО, Париж, 2 ноября 2001 г.). <http://www.ifapcom.ru/files/Documents/declar_cult_diversity.pdf>.

² Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. <<http://maecenas.com.ua/uk/patronage-and-governance/world-experience/735-konvencia-unesco.html>>.

³ Женевська Декларація принципів: Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті. *Асоціація підприємств інформаційних технологій України*. <<http://apitu.org.ua/wsis/dp>>.

суспільства (BCIC) надає можливість врахувати цей розвиток»¹.

Відтак, в інформаційному суспільстві усі заінтересовані сторони відіграють важливу роль, особливо через їх партнерства, так як державні органи відіграють провідну роль у розробці і впровадженні всеосяжних, перспективних і сталих національних електронних стратегій. У свою чергу, приватний сектор і громадянське суспільство у діалозі з державними органами відіграють важливу консультативну роль у розробці національних електронних стратегій. Зобов'язання приватного сектору є важливими для розвитку і поширення інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), для інфраструктури, контенту і прикладень. Приватний сектор є не лише гравцем на ринку, але також відіграє певну роль у більш широкому контексті сталого розвитку. Зобов'язання й участь громадянського суспільства є однаково важливими у створенні справедливого інформаційного суспільства та в упровадженні ініціатив, що відносяться до ІКТ, для цілей розвитку. Міжнародні і регіональні установи, включаючи міжнародні фінансові установи, відіграють ключову роль у інтеграції використання ІКТ у процес розвитку та у наданні доступу до ресурсів, необхідних для побудови інформаційного суспільства та для оцінки досягнутого прогресу. Таким чином, усі активні гравці процесу побудови інформаційного суспільства, згідно логіки цього документу, повинні виступати рівноправними партнерами, зацікавленими в результаті свого співробітництва.

У Женевському Плані дій були чітко сформульовані завдання, цілі та контрольні показники їх реалізації, що випливають з керівних принципів Женевської декларації з метою їх практичного впровадження. Так, завдання Плану дій, згідно його тексту, полягають у тому, щоб побудувати відкрите для всіх інформаційне суспільство; поставити потенціал, закладений у знаннях та ІКТ, на служіння розвитку; сприяти використанню інформації і знань для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, у тому числі тих, що містяться в Декларації тисячоліття; і вирішувати нові задачі інформаційного суспільства на національному, регіональному і міжнародному рівнях.

References

1. *Vseobshchaja deklaracija o kul'turnom raznoobrazii* (prinjata 31-j sessiej General'noj konferencii JUNESKO, Parizh, 2 nojabrja 2001 g.). <http://www.ifapcom.ru/files/Documents/declar_cult_diversity.pdf>.
2. Zhenevs'ka Deklaracija principiv: Pobudova informacijnogo suspil'stva: global'na zadacha v novomu tisjacholitti. *Asociacija pidpriemstv informacijnikh tekhnologij Ukraini*. <<http://apitu.org.ua/wsis/dp>>.
3. Zhenevs'kij Plan dij. *Asociacija pidpriemstv informacijnikh tekhnologij Ukraini*. <<http://apitu.org.ua/wsis/pd>>.
4. Konvencija JUNESKO pro okhoronu ta zaokhochennja rozmaittja form kul'turnogo samovirzhennja. <<http://maecenas.com.ua/uk/patronage-and-governance/world-experience/735-konvencia-unesco.html>>.

¹ Женевський План дій. *Асоціація підприємств інформаційних технологій України*. <<http://apitu.org.ua/wsis/pd>>.